

Samenvatting

les 1 – Kleuren en vormen

Op een luchtfoto zie je dat Nederland aan zee ligt. Je ziet het strand en de eilanden. Ook een dijk tussen twee stukken land, steden, dorpen en wegen staan erop. Van een luchtfoto kun je een kaart tekenen. Grote en kleine stippen zijn steden en dorpen. Duinen en dijken hebben een eigen kleur. Een lange streep of stippellijn geeft de grens aan tussen Nederland en de buurlanden. Die grens zie je niet op een luchtfoto. Nederland herken je op een kaart aan de vorm met een lange kustlijn, eilanden, meren en inhammen.

les 2 – Een kaart kun je lezen

Een landkaart is een tekening van een of meer landen. Daarop kun je zien waar steden, rivieren en wegen liggen. Bij elke kaart staat een legenda. Daarin lees je wat de kleuren en tekens op de kaart betekenen. Geel betekent vaak zand. Oranje en rood zijn de kleuren voor steden en dorpen. Water is blauw, weilanden en bossen zijn groen. Maar let op! Niet op elke kaart betekenen de kleuren hetzelfde. In de legenda vind je ook de betekenis van de lijnen: grenzen, wegen, fietspaden of spoorlijnen. En zoek je jouw woonplaats? Kijk dan in het register.

les 3 – Waar is de horizon?

Op het strand kun je zo ver kijken, dat het lijkt of de lucht en de zee elkaar raken. Je ziet dan de horizon. De horizon is een denkbeeldige lijn die je kunt zien omdat de aarde rond is. Hoe hoger je staat, hoe verder je kunt kijken en hoe verder de horizon van je weg ligt. Je kunt de horizon niet overal zien. Soms staat er iets voor. Bijvoorbeeld een gebouw of een berg. Het lijkt of de aarde bij de horizon ophoudt. Dat is niet zo. Het is het einde van wat je kunt zien. Het lijkt ook of dingen aan de horizon verdwijnen. Dat is het verdwijnpunt.

les 4 – Landschappen

In Nederland zijn er verschillende landschappen. Strand en duinen bestaan uit zand. In de duinen groeit helmgras. In een heidelandschap lopen schapen tussen de heideplanten met paarse bloemen. Verschillende soorten water herken je aan de vorm. Een kanaal is recht, een rivier kronkelig. Langs rivieren liggen dijken. Een meer is omsloten door land, en zeeën strekken zich uit over de wereld. Landschappen veranderen. Zo maken natuurgebieden soms plaats voor nieuwe wijken en wegen. We letten wel goed op: landschappen mogen niet zomaar verdwijnen.

Begrippen

les 1 – Kleuren en vormen

de grens.....

Een grens is een plek waar een land ophoudt en waar een ander land begint.

de luchtfoto.....

Een luchtfoto is een foto van een gebied die vanuit een vliegtuig is genomen.

de kaart

Een kaart is een tekening van de echte wereld.

de kustlijn

De kustlijn is de grens tussen land en zee, die van ver op een lange lijn lijkt.

les 2 – Een kaart kun je lezen

de landkaart.....

Een landkaart is een tekening van een of meer landen. Daarop kun je zien waar steden, rivieren en wegen liggen.

de legenda

Een legenda is een lijst met uitleg over de kleuren, lijnen en tekens op een kaart.

het register.....

In het register staan namen van bijvoorbeeld landen en steden op volgorde van het alfabet.

les 3 – Waar is de horizon?

de denkbeeldige lijn.....

Een denkbeeldige lijn is een lijn die lijkt te bestaan, maar hij is er niet echt.

de horizon.....

De horizon is de lijn in de verte, waar de lucht en de aarde elkaar lijken te raken.

het verdwijnpunt.....

Het verdwijnpunt is een punt op de horizon, waarin iets dat ver weg is lijkt te verdwijnen.

les 4 – Landschappen

het duin.....

Duinen zijn heuvels van zand langs de kust. Ze zijn door de wind gemaakt.

het landschap

Een landschap is een gebied met natuur, zoals bossen, heide of weiland.

de heide.....

Heide is een gebied met bijna alleen heideplantjes. Deze hebben paarse of witte bloemetjes.

het meer

Een meer is een grote waterplas met land eromheen.

de rivier

Een rivier is een brede, kronkelende stroom water. Een rivier is door de natuur gemaakt.

het kanaal

Een kanaal is een recht stuk water voor schepen. Een kanaal is door mensen gegraven.

Samenvatting

les 1 – De stad of het dorp

Mensen die in een dorp wonen hebben veel ruimte. In een dorp zijn weinig kantoren en bedrijven. Er staat vooral laagbouw: huizen met tuinen en boerderijen. Flats zie je er bijna niet. Die komen er ook niet. Een dorp als Zuidlaren moet blijven zoals het is. Daarom wordt het dorp beschermd. Hoogbouw zie je wel in steden. In de stad Zwolle is ruimtegebrek. Daarom bouwen ze er hoge gebouwen waar mensen kunnen wonen of werken. In Zwolle zijn veel kantoren en winkels. Maar er staan ook oude pakhuizen. Die worden beschermd. Ze zijn te mooi om af te breken.

les 2 – Kaarten lezen

De schaal vertelt je hoeveel de werkelijkheid is verkleind. 1 op 2 000 wil zeggen: 1 centimeter op de kaart is in het echt 2 000 centimeter of 20 meter. Hoe groter de schaal, hoe groter het gebied dat je op de kaart kunt zien. Maar hoe kleiner alles is getekend. Op een kaart staat vaak een windroos. Die wijst het noorden aan: vaak de bovenkant van de kaart. De andere windrichtingen zijn oost, zuid en west. De kleuren op een natuurkundige kaart vertellen hoe hoog het land is en hoe diep de zee. Op een thematische kaart staan gegevens over een onderwerp of thema.

les 3 – Dossier: de stad

In de stad zijn veel voorzieningen, zoals winkels, sportclubs, bioscopen, restaurants en ziekenhuizen. Al die voorzieningen zorgen voor veel werkgelegenheid. Je kunt er ook kiezen uit veel verschillende soorten werk. Daarom wonen en werken er veel mensen in de stad. Ze vinden het fijn om dicht bij hun werk te wonen en minder tijd kwijt te zijn aan woon-werkverkeer. Er zijn veel mogelijkheden om uit te gaan in de stad. En waar zoveel mensen wonen, kent niet iedereen je. Dat kan ook fijn zijn!

les 4 – De grote verhuizing

Woonwijken in steden verjongen. Er komen veel jonge mensen en gezinnen wonen, omdat er werk is en omdat er voorzieningen zijn. In dorpen in Groningen, Drenthe, Limburg en Zeeland is er leegloop. Scholen en winkels gaan er dicht. Die dorpen vergrijzen. De jongeren gaan weg omdat er geen werk voor ze is. De ouderen blijven. Die genieten er van de natuur en de rust, en ze letten op elkaar. Leegloop en vergrijzing kun je voorkomen. Bijvoorbeeld door oude woonwijken op te knappen, door ervoor te zorgen dat de voorzieningen blijven of door een camping te beginnen bij een boerderij.

Begrippen

les 1 – De stad of het dorp

het dorp

Een dorp is een kleine plaats op het platteland. Er zijn weinig winkels, kantoren en bedrijven.

de stad

Een stad is een plaats waar veel mensen wonen en veel winkels, fabrieken en hoge gebouwen zijn.

de laagbouw

Laagbouw is het bouwen van huizen met weinig verdiepingen.

de hoogbouw

Hoogbouw is het bouwen van hoge gebouwen met vijf of meer verdiepingen.

het ruimtegebrek

Ruimtegebrek betekent dat er niet genoeg plaats is.

les 2 – Kaarten lezen

de schaal

De schaal van een landkaart is een getal dat laat zien hoeveel keer kleiner iets is getekend.

de windroos

Een windroos is een soort kruis op een kaart dat laat zien waar noord, oost, zuid en west zijn.

de windrichting

De windrichting is de kant waar de wind vandaan komt.

de natuurkundige kaart

Op een natuurkundige kaart zie je waar land en water is.

Ook zie je hoe hoog of diep iets is.

de thematische kaart

Op een thematische kaart staan gegevens over een onderwerp.

les 3 – Dossier: de stad

de voorziening

Alles wat geregeld en verzorgd is voor mensen, noem je voorzieningen.

de werkgelegenheid

De werkgelegenheid is het aantal banen dat er te krijgen is voor mensen die willen werken.

het woon-werkverkeer

Woon-werkverkeer is al het verkeer van mensen die op en neer reizen tussen hun huis en werk.

les 4 – De grote verhuizing

de leegloop

Als er steeds meer mensen uit een dorp of gebied weggaan, dan noem je dat leegloop.

vergrijzen

Vergrijzen is er als er steeds meer oude mensen in een gebied wonen.

de woonwijk

Een woonwijk is een deel van de stad waar vooral woonhuizen staan, geen fabrieken of kantoren.

verjongen

Verjongen is er als er steeds meer jonge mensen in een gebied wonen.

de werkloosheid

Werkloosheid betekent zonder werk of baan zijn.

Samenvatting

les 1 – Drie mannen

Goederen en grondstoffen reizen met transportmiddelen. Ze komen bijvoorbeeld per boot naar een haven in Nederland. Daarna kunnen ze verder reizen met een goederentrein. Deze trein gaat over het bestaande spoorwegnet óf over een speciale spoorlijn voor goederen: de Betuweroute. De aanleg hiervan was duur, maar het is wél de kortste weg van Rotterdam naar Duitsland. Bovendien kan één locomotief net zoveel vervoeren als vijftig vrachtwagens. Dat kost dus minder brandstof. De trein kan niet overal komen. Daarom brengen vrachtwagens de goederen naar winkels of fabrieken. Klanten nemen ze met de auto mee naar huis.

les 2 – Topografie: Vervoer op de kaart

De spoorwegkaart van Nederland lijkt op een spinnenweb met het knooppunt Utrecht in het midden. Leer alle topografische namen van deze les.

les 3 – De kofferbende

Als je naar een ander land gaat, reis je met de auto, de boot, of de (hogesnelheids) trein. Of je stapt op een vliegtuig, bijvoorbeeld op Schiphol. Dat is de belangrijkste luchthaven van ons land en een knooppunt van allerlei soorten verkeer. Een vliegtuig kan in korte tijd grote afstanden afleggen. Dat is handig als je ver weg gaat. En ook handig voor goederen die snel en vers moeten aankomen, zoals bloemen. Op Schiphol zijn er altijd mensen aan het werk in hotels, winkels of op kantoor. Of ze laden goederen in of uit een vrachtvliegtuig. Luchtverkeersleiders wijzen vliegtuigen naar de juiste landings- of startbaan. In de vertrekhal controleren mensen paspoorten.

les 4 – Vervoer over water

Containerschepen vervoeren goederen in containers. Ze kunnen heel veel goederen tegelijk meenemen. Vloeistoffen als olie en benzine gaan in tankers. Graan, zand en grind gaan los in het ruim van zeeschepen. Schepen varen vanuit de hele wereld naar de Rotterdamse zeehaven, de belangrijkste haven van ons land. De goederen worden daar gelost. Ze worden opgeslagen in loodsen of opslagtanks op de kade. Of ze worden overgeslagen op binnenvaartschepen, goederentreinen of vrachtwagens. Binnenvaartschepen varen verder over rivieren en kanalen naar het achterland. In de haven van Rotterdam worden ook passagiers vervoerd, bijvoorbeeld met veerboten.

Begrippen

les 1 – Drie mannen

de grondstof

Een grondstof is onbewerkt materiaal, zoals hout, waarmee fabrieken spullen maken.

de goederentrein

Een goederentrein vervoert spullen en geen mensen en deze trein rijdt vaak 's nachts.

het spoorwegnet

Bij het spoorwegnet horen alle rails in een gebied.

de Betuweroute

De Betuweroute is een spoorlijn voor het vervoer van goederen tussen Rotterdam en Duitsland.

het transportmiddel

Een transportmiddel is een voertuig waarmee je spullen van de ene naar de andere plek vervoert.

les 3 – De kofferbende

de hogesnelheidstrein

Een hogesnelheidstrein rijdt op lange afstanden en gaat heel erg snel.

het knooppunt

Een knooppunt is een plek waar allemaal verkeer samenkomt.

de landingsbaan

Een landingsbaan is een lange weg op een vliegveld waarop de vliegtuigen landen.

de startbaan

Op de startbaan maakt een vliegtuig heel veel snelheid zodat hij kan opstijgen.

het vrachtvliegtuig

Een vrachtvliegtuig vervoert alleen goederen en geen mensen.

het passagiersvliegtuig

Een passagiersvliegtuig vervoert mensen.

de aankomsthal

Reizigers die met een vliegtuig zijn geland, komen aan in de aankomsthal van het vliegveld.

de vertrekhal

Een vertrekhal is een grote zaal op een vliegveld. Vanuit deze hal vertrekken de reizigers.

les 4 – Vervoer over water

het containerschip

Een containerschip vervoert containers met goederen.

Een container is een grote stalen bak.

de kade

Een kade is een dikke stenen muur langs het water, waaraan schepen kunnen aanleggen.

het binnenvaartschip

Een binnenvaartschip vervoert goederen en vaart op rivieren en kanalen.

de tanker

Een olietanker is een groot schip dat olie vervoert.

opslaan

Opslaan is het bewaren van goederen.

overslaan

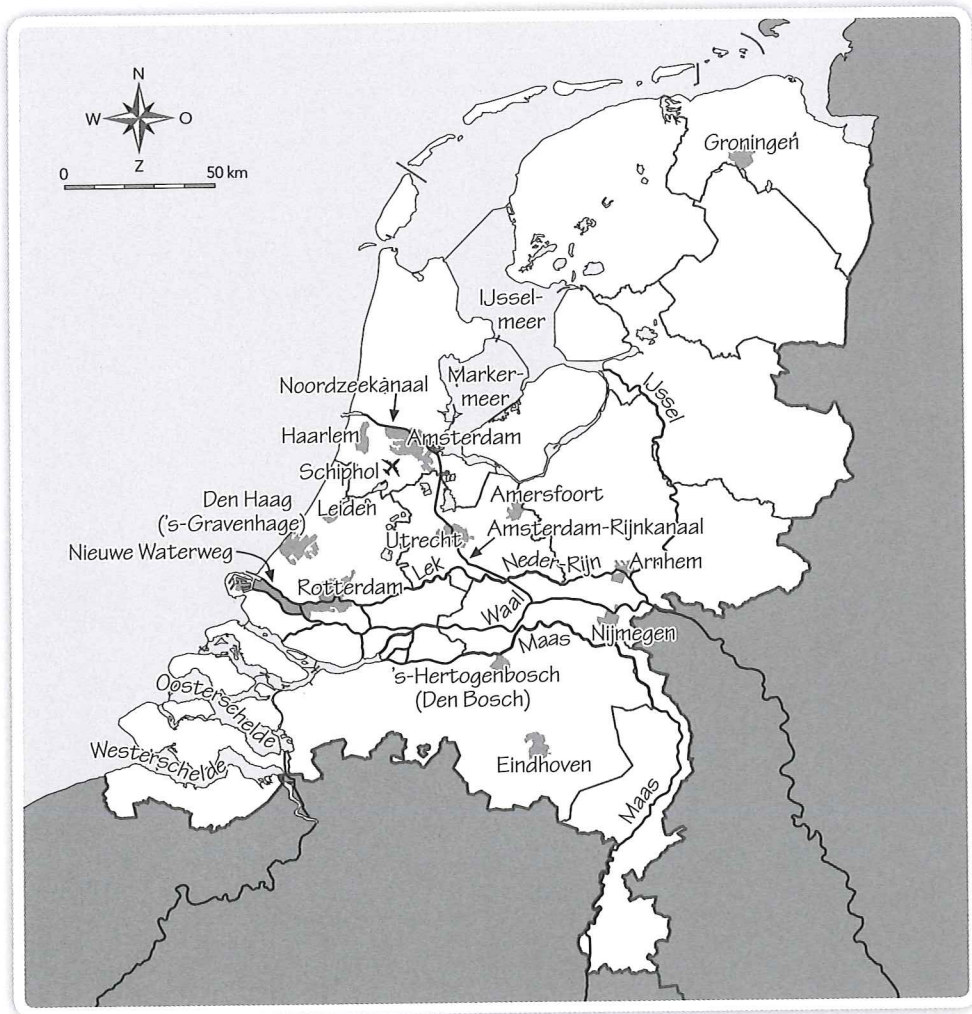
Overslaan is het laden van goederen van het ene schip in het andere schip.

het achterland

Het achterland is het gebied waar de goederen vanuit een havenstad naartoe gaan.

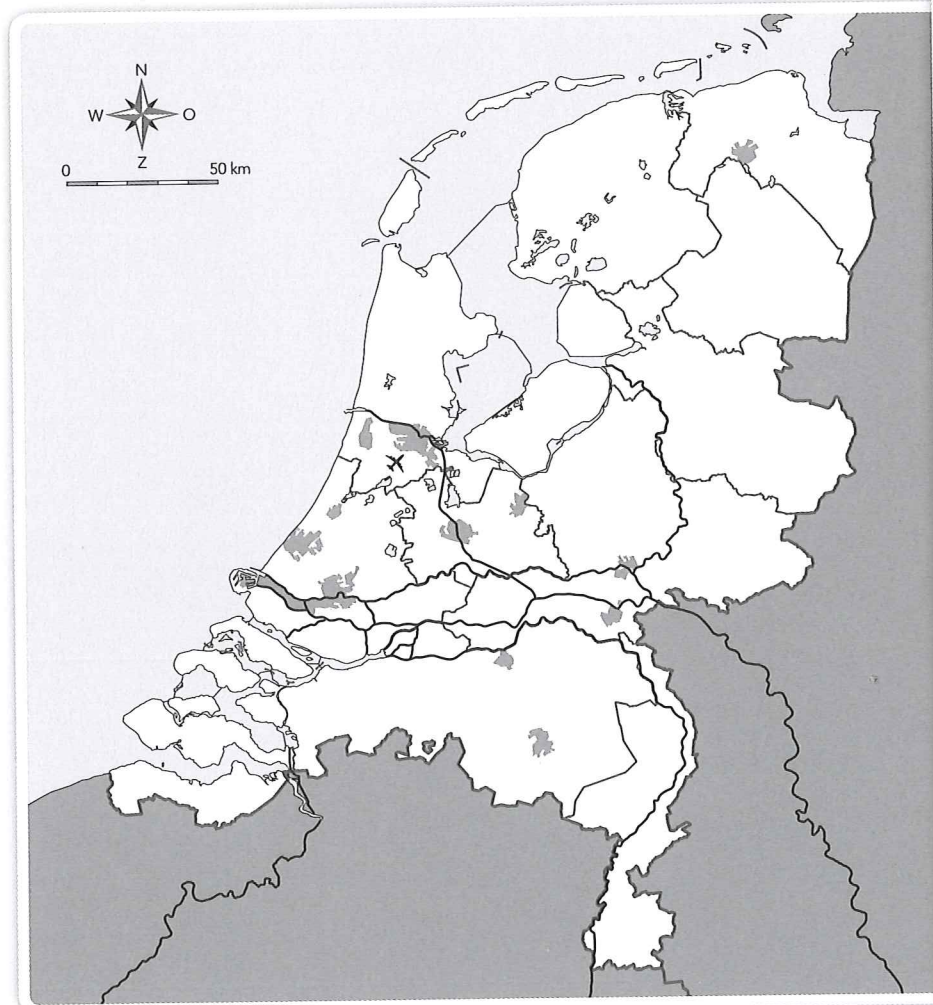

topografie

topografie

Plaatsen

Amersfoort
Amsterdam
Arnhem
Den Haag
(’s-Gravenhage)
Eindhoven
Groningen
Haarlem
’s-Hertogenbosch
(Den Bosch)
Leiden
Nijmegen
Rotterdam
Schiphol
Utrecht

Wateren

Amsterdam-
Rijnkanaal
IJssel
IJsselmeer
Lek
Maas
Markermeer
Neder-Rijn
Nieuwe
Waterweg
Noordzeekanaal
Oosterschelde
Waal
Westerschelde

Samenvatting

✎ les 1 – Je hoort erbij

Iedereen hoort ergens bij. Soms kun je daar niet zelf voor kiezen. Zo kun je niet kiezen in welk gezin je opgroeit. Of dat je burger bent in de gemeente waarin je woont. Maar vaak kun je wél zelf kiezen: wie je vrienden zijn en of je lid wilt worden van een vereniging. Het is fijn om ergens bij te horen, maar je kunt er ook voor kiezen om anders te zijn, anders te denken of anders te doen. Soms hebben anderen daar vooroordelen over. Vaak begrijpen ze de ander niet. Door daar samen over te praten, kan je mening veranderen.

✎ les 2 – Topografie: Grenzen

Op een staatkundige kaart krijgt elk land of elk gebied een eigen kleur. Op een staatkundige kaart van Europa heeft ieder land een eigen kleur. Op een staatkundige kaart van Nederland heeft elke provincie een eigen kleur. Leer de topografische namen van deze les.

✎ les 3 – Allemaal regels

Elke groep heeft regels. Je kunt ook het woord 'grens' gebruiken als je het hebt over regels. Regels stellen grenzen. Je weet wat je wel en wat je niet mag doen. Regels zorgen voor duidelijkheid en veiligheid. En ze zorgen ervoor dat alles eerlijk gaat. Maar regels hebben ook nadelen. Ze gelden voor iedereen en houden geen rekening met verschillen tussen mensen. En houd je je niet aan de regels? Dan mag je soms niet meer meedoen of krijg je straf. Overal gelden andere regels: thuis, op school en in het verkeer. Dat is soms best lastig. Wetten zijn heel belangrijke regels.

✎ les 4 – Waar ligt de grens?

Hekken, prikkeldraad, slagbomen ... ze geven allemaal grenzen aan. Je mag er niet zomaar achter komen. Maar als je om toestemming vraagt, mag het misschien wel. Soms staat ergens een hek, omdat het daar gevaarlijk is, zoals bij een bouwterrein. Soms moet je betalen om een grens over te gaan: als je een kaartje koopt, mag je door het hek de dierentuin binnen. Er zijn grenzen die je niet kunt zien. Zoals grenzen tussen woonwijken. Soms staat er bij een grens alleen een bord, zoals bij de gemeentegrens of de provinciegrens. Als je de landsgrens overgaat, heb je een paspoort of identiteitskaart nodig. Met de foto die daar op staat en je naam, geboortedatum en handtekening kun je bewijzen dat jij bent wie je bent.

Begrippen

✎ les 1 – Je hoort erbij

ergens bij horen
Ergens bij horen betekent dat je in een groep zit.

de gemeente
Een gemeente is een gebied met stad of dorpen. De burgemeester en wethouders zijn er de baas.

de burger
Een burger is een inwoner van een gemeente of van een land.

de vereniging
Een vereniging is een club waarvan mensen lid worden om samen dingen te doen.

anders zijn
Anders zijn betekent dat je niet hetzelfde bent als iedereen.

het vooroordeel
Als je een vooroordeel hebt, dan heb je al een mening over iets zonder dat je weet hoe het echt is.

✎ les 3 – Allemaal regels

de regel
Een regel is een afspraak tussen mensen over wat wel en niet mag.

de wet
Een wet is een regel die geldt in een land. Iedereen moet zich daaraan houden.

✎ les 4 – Waar ligt de grens?

de provinciegrens
Een provinciegrens is een plek waar een provincie ophoudt en een andere provincie begint.

de landsgrens
Een landsgrens is een plek waar een land ophoudt en een ander land begint.

de gemeentegrens
Een gemeentegrens is een plek waar een gemeente ophoudt en een andere gemeente begint.

het paspoort
In een paspoort staat je foto, naam en geboorteplaats. Daarmee mag je naar het buitenland.

de identiteitskaart
Een identiteitskaart is een officiële kaart waarmee je kunt bewijzen wie je bent.

topografie

topografie

Plaatsen

Amsterdam
Arnhem
Assen
Den Haag
(’s-Gravenhage)
Groningen
Haarlem
’s-Hertogenbosch
(Den Bosch)
Leeuwarden
Lelystad
Maastricht
Middelburg
Utrecht
Zwolle

Provincies

Drenthe
Flevoland
Fryslân (Friesland)
Gelderland
Groningen
Limburg
Noord-Brabant
Noord-Holland
Overijssel
Utrecht
Zeeland
Zuid-Holland

Samenvatting

les 1 – Hollandse pot

Veel groente groeit in Nederland alleen in de zomer. Veel fruit groeit alleen in het buitenland. Daarom importeren we groente en fruit uit het buitenland. Zo kunnen we ze het hele jaar eten. De import van groente en fruit is duur. De kosten van het vervoer worden bij de prijs opgeteld. In ons land telen we ook groente en fruit. Een deel daarvan, zoals tomaten, komkommers en paprika's, telen we in verwarmde kassen. Dat is ook duur. Een deel van de oogst exporten we naar het buitenland. Met deze export verdienen we geld.

les 2 – Topografie: Import en export

Leer de topografische namen van deze les.

les 3 – Wat eten we vandaag?

Pasta, nasi en pizza zijn buitenlandse gerechten. Toch zijn ze hier heel gewoon. De recepten zijn meegenomen door mensen uit andere landen die hier zijn komen wonen. Of ze zijn meegenomen van vakanties. Ook kruiden en specerijen als kaneel, kruidnagel, komijn en anijs komen van ver. We gebruiken ze als ingrediënten in bijvoorbeeld speculaas, appeltaart, komijnekaas en muisjes. Koffie, cacao en thee komen ook uit verre landen. Koffie komt van de pitten van de vruchten van de koffiestruik en cacao komt van de pitten van de vruchten van de cacaoboem. Deze pitten (bonen) worden eerst gebrand. Dan krijgen ze de smaak van koffie en chocolade. Thee wordt gemaakt van de gedroogde blaadjes van theestruiken.

les 4 – Een wereld aan kleren

Als je de labels in je kleding leest, zie je dat veel van je kleding is gemaakt in andere landen, zoals Bangladesh, India of Turkije. Dat zijn lagelonenlanden. Het loon dat werknemers daar krijgen voor arbeid is veel lager dan bij ons. Daarom zie je in Nederland bijna geen kledingfabrieken meer. Op speelgoed dat je in Nederland koopt, staat bijna altijd: 'Made in China'. Ook daar zijn de lonen laag. Zonder import zou ons leven er anders uitzien. Dan kun je alleen eten wat er in Nederland groeit. Kleding en speelgoed zouden veel duurder zijn.

Begrippen

les 1 – Hollandse pot

telen

Telen is het zaaien of planten, verzorgen en oogsten van groenten of vruchten.

de oogst

De oogst is alles wat op het land groeit en wat je kunt eten, zoals aardappels, graan, groenten.

de export

Export is het verkopen van spullen aan een ander land.

de import

Import is het invoeren van spullen uit een ander land.

importeren

Importeren is het invoeren van gekochte spullen uit een ander land.

exporteren

Exporteren is het uitvoeren van verkochte spullen naar een ander land.

les 3 – Wat eten we vandaag?

het gerecht

Een gerecht is een deel van een maaltijd, zoals een voorgerecht, een hoofdgerecht en een nagerecht.

het kruid

Een kruid is een plant. Kruiden doe je in je eten voor de smaak.

de specerij

Specerijen zijn gedroogde, fijngemalen delen van planten. Specerijen zijn lekker door het eten.

het ingrediënt

De ingrediënten van een gerecht zijn de dingen waarvan het is gemaakt.

les 4 – Een wereld aan kleren

het label

Een label is een papiertje in je kleren met informatie over de maat en het materiaal.

het loon

Loon is het geld dat iemand verdient met werken.

de werknemer

Werknemers werken voor iemand anders en daarmee verdienen zij hun geld.

de arbeid

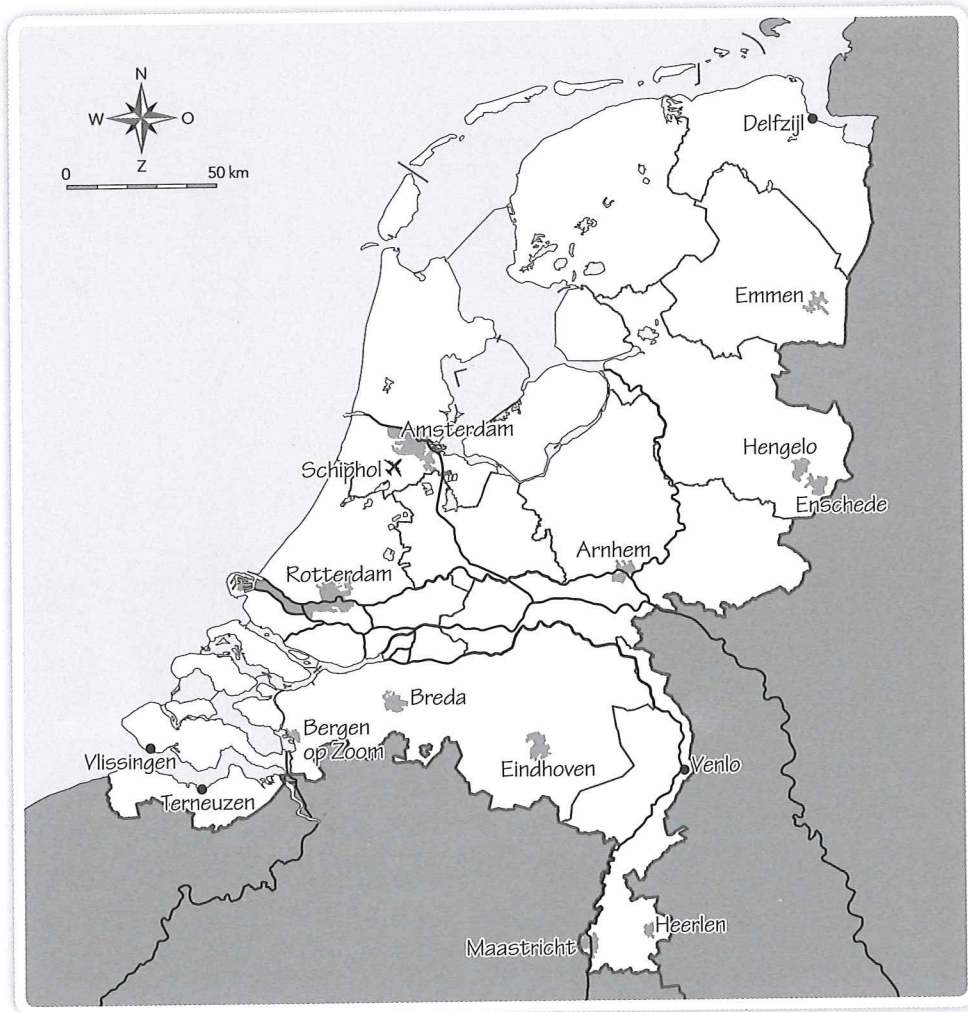
Arbeid is hetzelfde als werk.

het lagelonenland

In een lagelonenland verdienen de mensen weinig, waardoor de fabriek goedkoop spullen maakt.

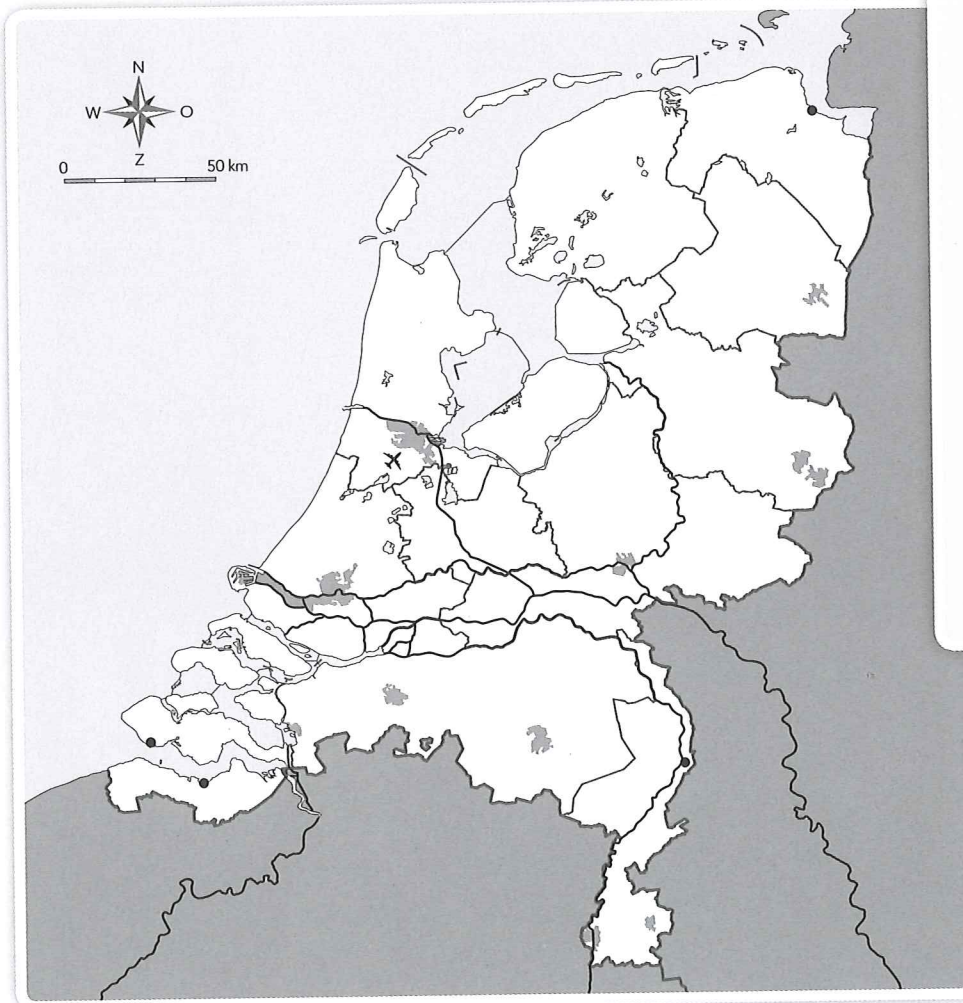

topografie

topografie

Plaatsen

Amsterdam
Arnhem
Bergen op Zoom
Breda
Delfzijl
Eindhoven
Emmen
Enschede
Heerlen
Hengelo
Maastricht
Rotterdam
Schiphol
Terneuzen
Venlo
Vlissingen